

лише активною боротьбою селян проти “своїх” та іноземних гнобителів.

Монографія Василя Ілька не є велика за обсягом, але цікава і повчальна своїм змістом. Вона стане в пригоді не лише фахівцям та студентам історії, але всім, хто цікавиться історією Закарпаття та України. Щиро її рекомендуємо також нашим читачам.

А.М. КОВАЧ

(Дукля. – Пряшів, 1974. –

№ 4. – С. 79–80

НАСТІЛЬНА КНИГА ВЧИТЕЛЯ

Протягом десятиліть навчальні програми з історії були складені так, що пройшовши їх, учні знали різноманітні деталі про французьку і нідерландську революції, Аларіха I і Ганнібала, могли перелічити всіх єгипетських фараонів, але потрапляли в незручне становище, коли треба було розповісти що-небудь з історії рідного краю. У цьому ми не раз переконувались на районних і обласних олімпіадах, вступних іспитах до вузів.

Нині становище змінюється. Розпочато вивчення історії України як окремого предмета, збільшилася кількість годин з історії Закарпаття. І, здавалося б, проблема розв'язана. Але це далеко не так. Вчитель історії, не кажучи про учнів, опинився в скрутному становищі: відчуває “голод” на фактичний матеріал, без якого провести на належному рівні урок неможливо. Хоч історична наука не тупцювала на місці. Видавалися наукові праці з різних проблем нашої історії. Їх вийшло чимало у різних наукових збірниках, газетах і журналах. Сила

історичної науки завжди полягала в тому, що знайомила народні маси з своїми здобутками через науково-популярні видання. Пригадайте книги з історії України Михайла Грушевського, Миколи Аркаса, Олександри Єфіменко, Івана Крип'якевича, які зуміли опрацювати величезний фактичний матеріал, сотні праць, і на цій основі написали популярні "історії". Чи маємо ми популярну "Історію Закарпаття?"

Крига скресла. Науковцями Ужгородського університету заплановано видати серію науково-популярних посібників з історії рідного краю. Перший з них лежить у нас, вчителів, на столі – "З історії заселення та розвитку культури Закарпаття в добу феодалізму (до середини XIX ст.)". Його автори – Д.Д. Данилюк, В.І. Ілько – адресували свою нову працю студентам і вчителям. Три розділи посібника знайомлять вчителів з проблемою заселення нашого краю в давнину та з розвитком культури краю з найдавніших часів до середини минулого століття.

Хронологічні межі першого розділу охоплюють період з найдавніших часів до XIV ст. Читач має можливість ознайомитися з характеристикою перших стоянок людей на Закарпатті. Детально описуються різні етапи первісного ладу – палеоліт, мезоліт, неоліт, мідний, бронзовий і залізний віки. Значна увага приділяється "куштановицькій", латенській, гето-дакійській культурам. В період так званої гето-дакійської культури, як вважають автори, "населення Закарпаття мало широкі економічні зв'язки з племенами Карпатської улоговини" (с. 12), а з IV–V ст.н.е. "гето-дакійські етнічні ознаки поступово зникають, замість них рельєфно виступають слов'янські" (с. 13).

У посібнику дається чітка характеристика слов'янського населення Закарпаття. Опрацювавши ве-

ликий фактичний матеріал і найновіші дослідження, Д.Д. Данилюк і В.І. Ілько зробили висновок, що “у третій чверті I тис. на території Прикарпаття і Закарпаття розвивалася ранньослов’янська так звана празька культура (V–VII ст.)” (с. 13). Саме на її основі розвинулось одне з ранньослов’янських племен – білі хорвати. Говорячи про “карпів”, від яких, можливо, походить назва “Карпати”, автори визнають, що “не так легко встановити походження назви нашого краю, оскільки історія не залишила нам про це жодних письмових джерел” (с. 15). Порушена в книзі і проблема запровадження в краї християнства в 80–90-х роках IX ст., тобто “ще до приходу угорських племен” (с. 15).

Цікаво описується прихід на Закарпаття угрів. Автори опиралися на “Повість временних літ” і унікальне джерело – “Хроніку Аноніма”. Саме в ній є відомості про напівлегендарного князя Лаборця. Дається оцінка історичної літератури з цього питання.

Останнім часом на шпальтах “Закарпатської правди” одна за одною публікувались десятки статей з проблем, які умовно можна назвати “хто ж ми є, українці чи русини?”. Не могли уникнути цього питання і автори посібника. Вони справедливо відзначили: фактично “тільки в 20–30-х рр. XX ст. з’явилася назва типу “русин-українець” (с. 18), а до того місцеве населення називало себе “русинами”.

Вчитель може почерпнути для себе цікаві матеріали про спілкування угорців з слов’янами, з Київською Руссю. В кінці першого розділу зроблено важливий висновок, що “духовна культура Закарпаття була органічною частиною всієї культури Київської Русі” (с. 19). Хіба це не відповідь на питання, хто ж ми є?”

Другий розділ посібника присвячений розвитку писемності, зародженню історичних знань і куль-

турним зв'язкам закарпатців з населенням українських і російських земель в XIV–XVIII ст. Читач має можливість ознайомитися з найдавнішими писемними пам'ятками XIII–XVI ст., з першими слов'янськими друкованими книгами кінця XV ст. Дається характеристика “учительських евангелій” XVI–XVII ст.

Значна увага приділяється повісті “Александрія”, яка в XVII ст. була завезена на Закарпаття з українських земель. Великі цитати з цього твору, що наводяться в посібнику і підкріплені коментарями, можуть бути використані вчителем як хрестоматійний матеріал при вивченні історії стародавнього світу в 6-му класі.

Цікаві відомості можна знайти про стародавні закарпатські хроніки й літописи, що створювалися, як правило, при монастирях. Ці унікальні джерела поки що не видані в нашій країні, тому неабиякий інтерес для вчителя мають численні оригінальні тексти, які можна знайти на сторінках рецензованої книги. Д.Д. Данилюк і В.І. Ілько без сумніву відзначили, що вони “були іскорками, які все більше освітлювали дорогу до знань, закладали основу розвитку культурно-освітнього життя у нашому краї” (с. 27).

Третій розділ книги “Наш край у XVIII–XIX ст.” безперечно, можна вважати найбільш вдалим і найбільш потрібним в роботі вчителя. Він чимось нагадує “Русскую историю в жизнеописаниях...” Миколи Костомарова. Але, якщо про князя Володимира, Данила Галицького, Олександра Невського, про яких так захоплено писав Костомаров, ми знали чимало, то про своїх визначних людей майже нічого не знали: ніби наш край – земля без імені. Безумовно, по всі історичні нариси, що містяться у заключному розділі, рівноцінні, але важливим є те, що всі вони

зібрані разом і написані дійсно цікаво. Михайло Андрела, Іван Зейкан, Андрій Бачинський, Іоанікій Базилович, Іван Орлай, Юрій Гуца-Венелін, Михайло Балудянський, Петро Лодій... Про них та про багатьох інших читач може почерпнути цікаві факти, багато з яких не знайде ніде.

І як не пригадати віщі слова Максима Рильського: "Хто не шанує видатних людей свого народу, той сам не достойний поваги".

Сподіваємось, що ця невеличка за обсягом книжечка буде тільки прологом до написання фундаментальної історії Закарпаття: з нетерпінням чекаємо виходу чергових книг із запланованої серії. Бо лишилися не висвітленими питання соціально-економічної історії, класової боротьби тощо. Вкрай необхідно видати науково-популярний посібник з історії Закарпаття у міжвоєнний період: наша історія в цей час була складною, героїчною і, в той же час, трагічною. Слово за науковцями.

Микола ВЕГЕШ

Закарпатська правда. —

1991. — 8 берез.